

PADOT PALAAVAT MEKONGILLE

Mekongille suunnitellaan lisää suurpatoja, vaikka niiden tiedetään aiheuttavan vahinkoa vesistöille ja paikallisille asukkaille. Padoilla tuotetaan sähköä lähinnä kuluttavan väestönsosan tarpeisiin, mutta niiden haitat jäävät köyhimpien kannettaviksi.

Mekong on yksi Aasian suurimmista joista. Se virtaa Kaakkois-Aasiassa kuuden maan alueella: Burman (Myanmar), Kambodžan, Kiinan, Laosin, Thaimaan ja Vietnamin. Sen valuma-alueella asuu yli 60 miljoonaa ihmistä, joista monien elanto on joen varassa. Etenkin kalastus on tärkeä alueen ihmisten ruokaturvalle ja toimeentulolle. Mekongilla pyydetään vuosittain yli 2,5 miljoonaa tonnia kalaa; määrän on arvioitu

**Mekongin patoamishankkeet
uhkaavat romahduttaa alueen
kalakannat.**

kattavan jopa neljänneksen maailman makean veden kalansaaliista. Arvoltaan vuotuinen kalansaalis on yli 2,5 miljardia Yhdysvaltojen dollaria.

Mekong on ollut esihistoriallisista ajoista lähtien kulttuurisen monimuotoisuuden ja sosiaalisen toimeliaisuuden tyyssija. Siellä on kalastettu ja viljelty riisiä useiden sivilisaatioiden aikana. Khmerien Angkorin ajan (noin 800–1 400 jaa.) arkkitehtuuri kertoo lukuisista joen varrella kukoistaneista kulttuureista.

Ennen siirtomaavallan aikaa ja kansallisvaltioiden syntymistä Kaakkois-Aasiassa ei tunnettu nykyisiä rajalinjoja. Mekongin alueella oli kuningaskuntia,

WITTOON PERMPONGSACHAROEN

Foundation for Ecological Recovery, Thaimaa

joiden pääkaupungit sijaitsivat joen partaalla. Ranskan siirtomaahallinnon virkamiehet erottivat sittemmin Ranskan hallitsemien alueiden, Indokiinan, kilpailijoidensa hallitsemista alueista. Näin Mekongjoesta tuli luonnollinen raja siirtomaahallintojen alaisille kansallisvaltioille.

Myöhemmin, kylmän sodan aikana Mekong sai jälleen toimia luonnollisena rajana. Nyt se erotti kommunistiset maat vapaista demokratioista. Joesta tuli Kaakkois-Aasian berliininmuuri.

Nykyisin Mekong-nimi viittaa joen lisäksi alueen taloudelliseen integraatioon. Tässä kehityksessä joki on joutunut yhä raskaamman kulutuksen kohteeksi.

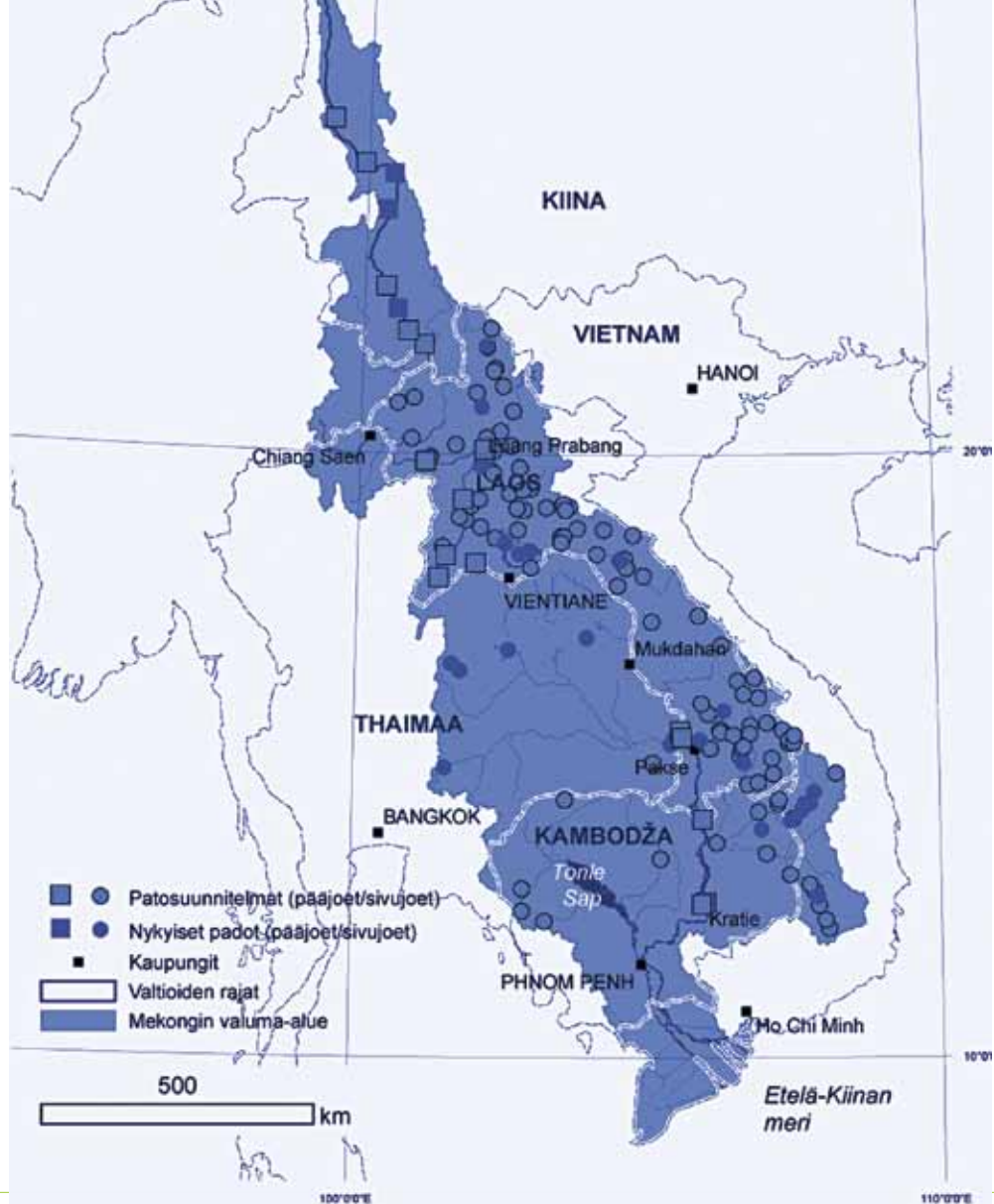
Kylmän sodan perintö

Kylmän sodan aikana alueen maiden hallitukset ehdottivat useita patoja rakennettavaksi Mekongin pääuomaan ja sivujokiin. Ne pitivät patoja kehityksen ja vaurauden avaimina. Padot myös täydensivät sotilaallisia strategioita taistelussa kommunismin laajentumista vastaan.

Kun Yhdysvaltojen armeija vuonna 1973 vetäytyi Vietnamista ja kommunistit ottivat kaksi vuotta myöhemmin Kambodžassa ja Laosissa vallan, tilanne muuttui. Patohankkeet pantiin lähes kolmeksi vuosikymmeneksi jäihin. Suunnitelluista hankkeista toteutettiin vain muutama Mekongin sivujoilla Thaimaassa. Joen pääuomaan ei rakennettu ennen kylmän sodan päättymistä yhtään patoa.

1990-luvulla Maailmanpankki ja Japanin hallitus tukivat voimakkaasti Thaimaan hallitusta, joka halusi muuttaa entisen taistelukentän vahvaksi markkina-alueeksi. Thaimaan nopea talouskasvu sai monet huolestumaan, miten sähkön saatavuus saataisiin vastaamaan maan tulevia tarpeita. Maan energiantuotannosta vastaava viranomainen EGAT pyrki aktiivisesti edistämään kylmän sodan aikana suunniteltujen patohankkeiden toteuttamista.

EGAT joutui kuitenkin kohtaamaan hyvin organisoidun ja vahvan vastarinnan. Patohankkeiden vastustajien mielestä padot olisivat toteutuessaan vahingoittaneet merkittävästi alueen luonnonympäristöä ja paikallisyhteisöjä.

**MEKONGIN JOKIALUEEN SUURET
PATOHANKKEET**

	Toiminnassa	Rakenteilla	Suunnitteluvaiheissa
Yunnan (Kiina)	3	2	10
Burma (Myanmar)	0	0	1
Thaimaa	10	0	0
Laos	8	3	32
Kambodža	1	0	26
Vietnam	9	9	9
Yhteensä	31	14	78

Suurin osa Mekongin uusista padoista aiotaan rakentaa alueen köyhimpiin maihin, Laosiin ja Kambodžaan. Voimaloiden tuottama sähkö viedään varakkaimpiin maihin, mutta niiden haitat jäävät köyhimpien maiden kannettaviksi.

Vastustuksen vuoksi EGAT luopui vesivoimahankkeista Maailmanpankin rahoittamaa Pak Munin patoa lukuun ottamatta. Pak Munin rakentaminen 1990-luvun alussa aloitti uuden aikakauden vesivoiman kehityksessä Mekongilla. Moni sen jälkeen käynnistetyistä patohankkeista perustuu kylmän sodan aikaisiin suunnitelmiin.

Pak Munin patoamisen seuraukset

Pak Munin pato sijaitsee Koillis-Thaimaassa viiden kilometrin päässä sieltä, missä Mun laskee Mekongiin. Thaimaan hallitus ja Maailmanpankki myivät

patohankkeen thaimaalaisille vedoten siihen, että pato olisi maalle välttämätön sähkön saannin ja talouskasvun turvaamiseksi. Ne painottivat, ettei padolla olisi merkittäviä vaikutuksia ympäristöön, koska padon toiminta perustuisi joen luonnolliseen virtaamaan: pato ei vaatisi veden varastointiin patoallasta, joten väestön ei tarvitsisi muuttaa mailtaan.

Mun on Mekongin suurin sivujoki. Se saa alkunsa Khao Yain kansallispuistosta Nakornrachasriman maakunnasta ja laskee Mekongiin Thaimaan ja Laosin välisen rajan tuntumassa lähellä Kangtanan kan-

sallispuistoa Ubon Rachatanin maakunnassa. Alue on kuuluisa monista koskistaan, jotka ovat kostean kauden aikana veden alla mutta näkyvissä kuivana kautena. Erityisesti kosket, joissa on syviä altaita, ovat tärkeitä kalojen elinympäristöjä. Kuivan kauden aikana kalat etsiytyvät altaissa oleviin suojaisiin paikkoihin. Munin rannoilla on laajoja metsäalueita, jotka peittyvät tulviin sadekauden aikana tarjoten tällöin kutu- ja kasvupaikkoja kaloille.

Munin tulviminen on läheisesti yhteydessä Mekongin tulviin. Mekongin pää- ja sivujokien samanaikaisten virtaushuippujen vuoksi Mekongin pinta nousee korkeammalle kuin Munin pinta, eikä Mun voi virrata tavalliseen tapaan Mekongiin. Sen sijaan Mekongin vesi tunkeutuu Munin uomaan, mikä johtaa tulviin Munin valuma-alueella. Tällöin kalat vaeltavat Mekongista Munin tulva-alueille parittelemaan ja kutemaan. Tulvan laskiessa koittaa toinen vaellusaalto, kun kalat vaeltavat takaisin Mekongiin.

Maailmanpankin ja EGAT:n asiantuntijat kertoivat paikallisväestölle, että Pak Munin pato lisäisi kalantuotantoa joessa. Kalastajat kuitenkin vastustivat hanketta, sillä heidän mielestään pato estäisi kalojen vaelluksen.

Maailmanpankin asiantuntijat suosittelivat ratkaisuksi kalaportaiden rakentamista, pohjois-amerikkalaista keksintöä, jonka avulla kalat voisivat kiivetä padon yli. Maailmanpankki käytti 20 miljoonaa

Thaimaan bahtia eli noin 480 000 euroa kalaportaiden rakentamiseen. Kun portaiden rakentamisesta oli kulunut muutama vuosi, Maailmanpankki ja EGAT ymmärsivät keksinnön epäonnistuneen täydellisesti: noin 265 kalalajista vain 55 lajia pystyi ylittämään padon. Tämä yhdessä koskialtaiden tuhoutumisen ja Munin tulvien muutosten kanssa romahdutti kalasaaliit alueella.

Mekongilla veteen liittyviä elinkeinoja ovat kalastuksen ohella myös riisin viljely ja vesipuhvelien kasvat.

Pak Mun on ollut nyt toiminnassa 14 vuotta. Pato on tullut maksamaan paljon enemmän kuin suunniteltiin, mutta sen tuottama energia on ollut vain pieni osa siitä, mitä alun perin luvattiin.

Padon vuoksi 1 700 perhettä menetti kotinsa, 6 200 perhettä elinkeinonsa, 116 kalalajia katosi kokonaan ja kalasaalis väheni 80 prosenttia.

Mekongin uusi aikakausi

Aasian kehitys pankki (ADB) perusti vuonna 1992 taloudellisen integraation vyöhykkeen nimeltä Greater Mekong Subregion (GMS), johon kuuluvat kaikki

kuusi Mekongin valuma-alueen maata. GMS:n tavoitteena on edistää markkinataloutta, poistaa kaupan esteitä alueen maiden väliltä ja luoda yhteyksiä maailmanmarkkinoihin. ADB:n tavoitteena on myös alueen infrastruktuurin ja energiasektorin kehittäminen: vesivoima kuuluu keskeisenä osana näihin suunnitelmiin.

Vesivoiman kehittämiseen liittyen ADB maksoi vuosituhatlukuun pohjoismaiselle konsulttiyritykselle Norconsultille siitä, että tämä tarkistaisi kylmän sodan aikana tehdyt patosuunnitelmat. Työnsä lopputuloksena Norconsult suositteli ADB:lle lähes

50 vesivoimahankkeen aloittamista. Osaltaan tämän konsulttiraportin sekä ADB:n ajaman energiapolitiikan seurauksena Mekongin sivujoet ovat viime vuosina olleet patotyömaiden valtaamia. Kaikkiaan Mekongin sivujokiin suunnitellaan yli sataa vesivoimapatoa. Etenkin Laos suunnittelee rakentavansa patoja tuottaakseen sähköä Thaimaan ja Vietnamin tarpeisiin.

Myös Mekongin pääuomaan on tekeillä patoja. Kiinassa on jo rakennettu kolme kahdeksasta pääuomaan suunnitellusta padosta. Joen alajuoksulle puolestaan suunnitellaan 11 padon rakentamista. Yhteensä Mekongin pääuomaan on suunnitteilla lähes 20 patoa.

Mekongin vesien käytön intensiivinen kehittäminen aikaansaa jännitteitä ylä- ja alajuoksun maiden välillä. Kiinan Mekongin pääuomaan rakentamat kolme patoa ovat herättäneet huolta alajuoksun maissa, etenkin Pohjois-Thaimaassa ja Laosissa elokuussa 2008 koetun äkillisen tulvimisen jälkeen. Kiina ei kuitenkaan ole missään vaiheessa konsultoinut alajuoksun maita suunnitelmistaan. Maan tulisi lisätä avoimuutta ja parantaa tiedon saatavuutta asioissa, jotka koskevat Mekongin Kiinan-puoleisen osan rakentamista ja jo toiminnassa olevien patojen käyttöä.

Alueen valtioiden väliselle yhteistyölle on GMS-ohjelman lisäksi toinenkin foorumi, vuonna 1995 perustettu Mekongin jokikomissio (MRC). MRC pyrkii edistämään kestävästä kehitystä sekä veden

Pak Munin pato tuottaa sähköä juuri ja juuri yhden kauppakeskuksen tarpeisiin Bangkokissa.

ja siihen liittyvien resurssien käyttöä, suojelua ja hallinnointia Mekongin valuma-alueella. MRC:n jäseniä ovat kuitenkin vain alemman valuma-alueen maat Kambodža, Laos, Thaimaa ja Vietnam, eivät ylempään valuma-alueen maat Burma ja Kiina.

MRC näkee ADB:n tavoin Mekongin lähinnä taloudellisen kehityksen mahdollistajana. MRC:n nykyinen johtaja, englantilainen Jeremy Bird, on todennut patojen ja paikallisväestön toimeentulon välisestä ristiriidasta seuraavasti: "Kysymys on miljoonien ihmisten toimeentulosta mutta myös

valtavasta vesivoimaresurssista. Se ei tuo alueen maille ainoastaan ulkomaisia tuloja vaan myös tuloja, joilla voidaan rahoittaa kehitysohjelmia ja auttaa valtioita lievittämään köyhyyttä ja saavuttamaan YK:n vuosituhattavoitteet."

Jokikomission asema alueella ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. MRC ei ole toimistaan suoraan vastuussa alueen maiden kansalaisille, vaan se toimii maiden hallitusten yhteistyötahona. Siksi on epäselvää, voiko se olla mielekkäällä tavalla tekemisissä alueen muiden toimijoiden, kuten kan-

”Maailmanpankin ja Aasian kehityspankin yksityistämispoliitikan seurauksena Mekongin alueesta on tullut tuottoisa markkina-alue sekä Euroopan että Aasian maiden patoteollisuudelle.”

sainvälisten rahoittajien tai patoyritysten, kanssa. Valtaosa MRC:n budjetista on peräisin Mekongin maiden ulkopuolelta, myös Suomesta. Sen toimintaa eivät siten ohjaa vain jäsenmaiden tarpeet vaan myös näiden avunantajamaiden oikut ja toiveet. Lisäksi huomattava osa jokikomission työntekijöistä on Mekongin alueen ulkopuolelta tulevia kansainvälisiä asiantuntijoita. MRC:n tuottama tieto ei ole helposti kansalaisten saatavissa, eikä se ole myöskään jakanut riittävästi tietoa alueen maille niiden tehdessä veteen ja energiantuotantoon liittyviä suunnitelmia ja päätöksiä.

Maailmanpankin ja Aasian kehityspankin yksityistämispoliitikan seurauksena Mekongin alueesta

on tullut tuottoisa markkina-alue sekä Euroopan että Aasian maiden patoteollisuudelle. Yksityinen pääoma on patohankkeissa keskeisessä roolissa julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien sekä niin sanottujen BOT-järjestelyjen (Build-Operate-Transfer) kautta. BOT on eräs yksityistämisen muoto, jossa yksityinen osapuoli ostaa laitoksen, hankkeen, maa-alueen tai ne kaikki ja pitää toimintaa yllä tavallisesti useiden vuosikymmenien pituisilla, julkisen osapuolen kanssa tehdyillä sopimuksilla. Sopimuskauden päätyttyä yksityinen sijoittaja myy tai luovuttaa sopimuksen mukaisen kokonaisuuden julkiselle osapuolelle tai tekee uuden sopimuksen tämän kanssa. Näissä hankkeissa rahoittajia ei yleensä voida valvoa julkisesti. Yksityiset rahoittajat eivät tavallisesti ole myöskään sitoutuneet kansainvälisiin ympäristöä ja sosiaalisia oloja koskeviin standardeihin.

Miten tästä eteenpäin?

Patojen väitetään olevan kestäviä ratkaisuja Mekongin alueen energiantarpeen tyydyttämiseksi. Thaimaa ja Vietnam ovat allekirjoittaneet sopimuksen vesivoimalla tuotetun sähkön tuonnista Laosista, Kambodžasta ja Burmasta. Ennusteiden mukaan energiantarve alueella kasvaa, minkä seurauksena alueen maat ovat ehdottaneet jälleen uusien patojen rakentamista. Maiden hallitukset painottavat energiapolitiikoissaan suurten keskitettyjen voimalaitosten, kuten vesivoimaloiden, merkitystä.

Monet ovat kuitenkin hyvin huolissaan Mekongin valuma-alueen ja erityisesti joen pääuoman tulevaisuudesta. Nykyisissä patohankkeissa ei ole tunnustettu yhteisöjen oikeutta hallita joen tarjoamia resursseja. Ympäristövaikutusten arviointi on ollut puutteellista ja kansalaisten osallistaminen suunniteluun vähäistä. Vaihtoehtoisten energiamuotojen ja talouskehityksen mallien kehittäminen on laiminlyöty, mikä on johtanut energiankulutuksen kasvuun sekä tehottomaan ja kestävättömään energiantuotantoon. Mekongin alueella olisi paljon mahdollisuuksia kehittää uusiutuvaa energiantuotantoa, kuten biomassan ja biokaasun käyttöä, tuulivoimaa ja aurinkoenergiaa. Jokainen näistä vaihtoehtoista tehostaisi energiantuotantoa ja hyödyttäisi alueen taloutta.

Mekongiin suunniteltavilla vesivoimapadoilla on laajoja vaikutuksia ympäristöön. Lisäksi ne uhkaavat miljoonien ihmisten elinkeinoa ja ruokaturvaa. Siksi niitä ei pidä tarkastella vain lyhyen aikavälin taloudellisten etujen kannalta, varsinkin kun edut uhkaavat valua suurelta osin yksityisten sijoittajien taskuihin. Alueen maiden hallitusten olisi katsottava kauemmas ja pohdittava, miten Mekongin alueen energiantarve voidaan turvata muilla keinoilla, joen arvokasta kalakantaa ja vesiekosysteemejä vaarantamatta. Kestäviä vaihtoehtoja energiantuottamiseksi ja säästämiseksi on olemassa. Kyse on tahdon puutteesta, ei vaihtoehtojen.

